

**ÇOCUK HAKLARINA YÖNELİK METİN DEĞERLENDİRME
ÖLÇEĞİ'NİN GELİŞTİRİLMESİ: GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK
ÇALIŞMASI**
The Development of The Text Evaluation Scale for Child Rights:
A Study of Validity and Reliability

Mehmet KAYGUSUZ

Arş. Gör., Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi İngiliz Dili ve
Edebiyatı Bölümü

mkaygusuz@agri.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0001-5125-7461>

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi-Journal of Ağrı İbrahim Çeçen
University Social Sciences Institute AİCUSBED 5/1 Nisan/April 2019 / Ağrı

ISSN: 2149-3006

e-ISSN: 2149-4053

Makale Türü- <i>Article Types</i> :	Araştırma Makalesi
Geliş Tarihi- <i>Received Date</i> :	04.02.2019-
Kabul Tarihi- <i>Accepted Date</i> :	26.03.2019
Sayfa- <i>Pages</i> : 53-81	 10.31463/aicusbed.521814

<http://dergipark.gov.tr/aicusbed>
This article was checked by

 iThenticate®

ÇOCUK HAKLARINA YÖNELİK METİN DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ'NİN GELİŞTİRİLMESİ: GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI¹

*The Development of The Text Evaluation Scale for Child Rights: A Study of
Validity and Reliability*

Mehmet KAYGUSUZ

Özet

Çocuk, insan haklarından faydalanma hakkı olan ancak bu durum yeterli görülmemeyen, yetişkinden farklı ve özel ihtiyaçları olan birey, toplumun geleceğini inşa eden yapı taşı olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla modern dünyada milletler, çocuğa özel haklar tanımak ve bunları korumak için birtakım uluslararası girişimlerde bulunmakta, sözleşmeler imzalamaktadır.

Çocuk eğitiminde son derece önemli bir yeri olan kitap, eğitim materyali gibi içeriğinde metin/ler bulunan yapıların çocuk haklarına yönelik hassasiyet taşıması ve buna uygun biçimde hazırlanması önem arz etmektedir. Metinlerin çocuk hakları açısından değerlendirmesine imkân sağlayacak bir ölçeğin bulunması da bir o kadar önemli görülmelidir. Bu tür değerlendirmeler arttıkça yayımlanan kitaplar, hazırlanan veya eğitim materyalleri için seçilen metinler çocuk haklarına yönelik olma hatta çocuk haklarının öğretilmesi bakımından daha zengin içeriklere sahip olacaklardır.

Bu çalışma, *Çocuk Haklarına Yönelik Metin Değerlendirme Ölçeği*'nin geliştirilmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın yüzey geçerliği, kapsam geçerliği ve yapı geçerliği (pilot ve ana uygulama) için seçilmiş 4 farklı örnekleme bulunmaktadır. Yüzey geçerliği için uzmanlardan oluşan amaçlı örnekleme yöntemiyle seçilen araştırmacının da dâhil olduğu 3 kişilik bir örnekleme grubu oluşturulmuştur. Kapsam geçerliği için kartopu yöntemiyle belirlenmiş 12 uzmanla çalışılmıştır. Yapı geçerliği çalışmasında, 120 kişiden oluşan pilot ve 510 kişiden oluşan ana uygulamalarda örnekleme seçimi için tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılmıştır.

Araştırma karma araştırma yöntemlerinden keşfedici desene göre yapılmıştır. Nitel veriler doküman incelemesi yolu ile toplanıp içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Nicel veriler ise tarama yöntemi ile toplanıp bir istatistik programı yardımı ile analiz edilmiştir.

Ölçeğin kuramsal çerçevesi Birleşmiş Milletler Teşkilatı Çocuk Hakları Sözleşmesi ve bu sözleşmeye yapılan ek protokoller temel alınarak kaydıyla çocuk haklarına yönelik uluslararası alanda gerçekleştirilen girişimler, anlaşmalar, literatürde

¹ "Bu çalışma "Söylemez, Y. (2018) The Development of the Text Evaluation Scale for Child Rights: A Study of Validity and Reliability, World Journal of Education. Vol. 8. No 5. 139-159. <https://doi.org/10.5430/wje.v8n5p139> " künyeli çalışmanın çevirisidir."

konu ile ilgili yapılan çalışmalar vasıtasıyla belirlenmiştir. 28 olumlu, 12 olumsuz toplam 40 maddeden oluşan 5'li Likert tipi ölçekten en düşük 40, en yüksek 200 puan alınabilmektedir. Ölçek, *içerik ve yazar* olmak üzere iki alt boyuta sahiptir. Ölçeğin alt boyutlarına ilişkin olarak Cronbach's Alpha güvenilirlik katsayısının yüksek olması (*yazar* alt boyutu=0,822; *içerik* alt boyutu =0,834) alt boyutlarda yer alan maddelerin birbiri ile tutarlı olduğunu göstermektedir. Ölçeğin tamamı için Cronbach's Alpha değeri 0,90 olarak tespit edilmiştir ki bu da ölçeğin yüksek derecede güvenilir olduğunu göstermektedir. Ayrıca, ölçekte faktör yük değeri 0,45'ten yüksek maddeler yer almaktadır. Güvenirlik ve geçerlik sonuçlarına bakıldığında geliştirilen ölçeğin metinlerin çocuk haklarına yönelik olma durumunun değerlendirilmesinde kullanılabileceği görülmektedir.

Anahtar kavramlar: ölçek geliştirme, güvenilirlik, geçerlik, çocuk hakları, metin değerlendirme ölçeği

Abstract

A child is considered as the one who has the right to benefit from the human rights, even though it is not found enough, also as an individual who has special and different needs from the adults and the constituent who builds the future of the society. Hence, nations in the modern world take international steps to entitle the child special rights and to protect these rights, and they sign conventions.

It is important for the structures comprising text or texts such as books or training materials, which play an important role in child education, to have sensitivity for child rights and to be adequately prepared for this. The fact that there should be a scale which makes it possible to evaluate the texts in terms of the child rights should be considered as equally important. As these evaluations increase, published books and texts designed or chosen for training materials would be more content-rich in terms of being suitable for child rights, even for teaching child rights.

This study was conducted with the aim of developing The Text Evaluation Scale for Child Rights. There are four different sample chosen for the face validity, content validity and construct validity (for pilot scheme and main study) of the study. For face validity, a sample group of 3 experts chosen with the method of purposeful sampling including the researcher was formed. For content validity, snowball method was determined and studied with 12 experts. For the study of construct validity, random sampling method was performed for the sample selection in pilot study involving 120 people and in main study involving 510 people.

The study was conducted according to the exploratory design among mixed methods. Qualitative data were gathered via document analysis and analyzed with the method of content analysis. As for the quantitative data, they were gathered through scanning method and analyzed with a statistical package.

The theoretical framework of the scale was determined by means of the attempts, conventions, studies regarding the subject basing upon the United Nations Organization Child Rights Convention and additional protocols to this convention. One could get minimum 40 and maximum 200 points from the five-point Likert scale which consists of 28 positive and 12 negative (total 40) items. The scale has two sub-dimensions which are content and author. The fact that Cronbach Alpha reliability coefficient is

high regarding the sub-dimensions of the scale (author sub-dimension= 0,822 content sub-dimension= 0,834) shows that the items in the sub-dimensions are consistent with one another. Cronbach Alpha value for the whole of the scale was determined as 0,90 which means that the scale is highly reliable. Besides, in the scale, there are items of which factor loading value is higher than 0,45. When validity and reliability results are examined, it can be seen that the scale could be utilized to evaluate the text in terms of being suitable for the child rights.

Key words: Scale development, reliability, validity, child rights, text evaluation scale.

Giriş

Çocuk, bebeklik çağı ile erginlik çağı arasındaki gelişme döneminde bulunan insan olarak tanımlanmaktadır (<http://www.tdk.gov.tr>). Birleşmiş Milletler Teşkilatı Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde ise 18 yaşına kadar her insan çocuk olarak kabul edilmektedir (MEB, 1991, s.12). Çocuk kavramı, bebek kavramından farklı olarak sosyal ve kültürel unsurları barındıran bir dönemdir ve ebeveynlere bağımlılıktan bağımsız yaşama geçebilmeyi edinme dönemi olarak da değerlendirilebilir (Akyüz, 2010, s.1). "İnsan ufağı" veya "küçük insan" olarak nitelenen çocuk, pek çok zaman büyüme sürecinde olan ve önemsenmeyen sosyal bir unsurdur (Torun, 2011, s.8). Zaman zaman cinsiyet ayrımcılığına uğrayan ve cinsiyetine göre önemli görülen, miras hakkı verilen/ verilmeyen, ailesi için utanç/övünç kaynağı sayılan çocuk, savaş dönemlerinde de en çok istismar edilen unsur olmuştur (Kara, Biçer ve Gökalp, 2004, s.140-141).

Hak sahibi olmak, karşılığı doğada ve kendiliğinden olan değil toplumda ve kültürel olarak var olabilen bir kavramdır (Gündoğan ve Günay, 2004, s.12). Dolayısıyla çocuğu hak sahibi olarak görebilmek de toplumla ve o toplumun yapısı ile ilgilidir. Ortaçağda çocuklar büyüklerin minyatürü gibi giyinen ve suç işlediğinde onlar gibi yargılanan bireylerdi. Rönesans sonrasında ayrı bir hüviyet kazanmaya başlayan çocuklar ailelerinin neşe kaynağı, masumiyet sembolü olarak görülmeye başladılar. Ayrı müzikleri, oyun ve öyküleri olmaya başladı. Ailelerin kitap ve kütüphaneye ulaşım imkânı çocuklar için de bir imtiyaz kaynağı oldu (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Orta sınıf ve üst sınıf ailelerde çocuklar böyle iken alt gelir grubuna sahip ailelerde büyüklerin küçültülmüş elbiselerini giyen, ailenin yüküne ortak olan bireyler olarak yer almışlardır (Postman'dan (1995), aktaran Torun, 2011, s.8).

Yirminci yüzyılda çocuk tam anlamıyla bir kimlik kazanmaya başlar. Büyüklerden farklı duygu ve düşünceleri olduğu fikri hâkim olmaya başlar. Çocukların pedagoğlar, filozoflar, hukukçular ve eğitimciler tarafından incelenmeye başlanması, çocuk hakları ve gelişimi hakkında fikirler üretilmesi bu dönemi önemli kılan unsurlardır (Yurtsever, 2009, s.14-15). 20. yüzyılda egemen olan çocuk anlayışı şöyledir: Çocuklar, kendine özgü bir biyolojik kategoridir ve yetişkinden farklıdır; yetişkinlik bir kazanım olduğuna göre çocuklar buna hazırlanmalıdır; bu sorumluluk elbette yetişkinlere aittir (Tan'dan (1993) aktaran, Yurtsever, 2009, s.22).

Birinci Dünya Savaşı sonrasında 1919 yılında İngiltere’de çocukları korumak üzere Çocukları Koruma Fonu kurulmuştur. Bu fonda görev yapan Jebb, 1922 yılında çocuk hakları üzerine bir taslak hazırlamıştır. Hazırlanan taslakta, her ulustan, ırktan ve inançtan çocukların sömürüye karşı korunması, fiziksel, zihinsel ve ahlaki gelişimlerinin tam olarak sağlanması, yetişkin hayatına hazırlanmaları konusunda çocuklara karşı sorumluluklar dile getirilmiştir. Bu taslak daha sonra, Milletler Birliği tarafından 1924’de Çocuk Hakları Cenevre Bildirgesi olarak kabul edilmiştir. Çocuk Hakları Cenevre Bildirgesi, uluslararası alanda çocukların korunmasına yönelik yapılan ilk uluslararası belgedir (Kurt, 2013, s.16; Yurtsever, 2009, s.32).

1939’da başlayan İkinci Dünya Savaşı, Çocuk Hakları Bildirgesi’nin kâğıt üstünde kalmaktan öteye geçememesine sebep oldu (Müftü, 2001, s.7). İkinci Dünya Savaşı sonrasında dünya genelinde çocuk istismarının artması, ülkeleri çocuklar için özel önlemler almaya itmiştir. Bu kapsamda, önce 1959 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından Çocuk Hakları Bildirgesi, sonra 1989 tarihinde daha ayrıntılı bir çalışma ile Çocuk Hakları Sözleşmesi ortaya konulmuştur. 26 Ocak 1990 tarihinde imzaya açılan Çocuk Hakları Sözleşmesi, aynı gün 61 devlet tarafından imzalanmıştır. Türkiye Sözleşmeyi, 29-30 Eylül tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Merkezinde toplanan “Çocuklar İçin Dünya Zirvesi’nde, 17, 29 ve 30. maddelerine çekince koyarak imzalamıştır. 4058 sayılı yasayla onaylanması uygun bulunan Sözleşme, 27 Ocak 1995 günü Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

Birleşmiş Milletler Teşkilatı Çocuk Hakları Sözleşmesi, içerik olarak incelendiğinde “Eğitim, Boş Zaman ve Kültürel Faaliyetler”, “Aile Ortamı ve Bakım”, “Temel Sağlık ve Refah” ve “Vatandaşlık Hak ve Özgürlükleri” temaları üstüne yapılandırıldığı söylenebilir (Yurtsever, 2009, s.67). Metne göre, her çocuk anne-babası tarafından verilen isimle kayıt altına alınma, ebeveyninin yanında ve onlar tarafından bakılma hakkına sahiptir. Onların yetersiz olduğu durumlarda devlet, destek olarak çocuğun beden ve zihin olarak gelişebilmesi için gerekli şartları sağlamakla yükümlüdür. Sahipsiz, ailesinden geçici/kalıcı olarak ayrı kalan ve engelli çocukların bakımı, sağlığı, refah ve kimlik hakları yine devletin teminatı altındadır. Çocuk, din ve vicdan hürriyetine sahiptir. Fikirlerini özgürce dile getirebilir, belge edinip paylaşabilir, sanat faaliyetlerine katılabilir ve barış içinde toplanabilir. Taraf devletler bunu sağlayacağı sözünü vermişlerdir. Çocuğun en temel hakkı olan yaşamaktan, oyuna kadar pek çok hakkı teminat altına alınan sözleşme, çocuğu kendi hak, özgürlük ve sınırları olan ayrı bir birey olarak görür ve koruma altına alır.

Araştırmanın amacı, çocuklara yönelik metinleri çocuk hakları açısından değerlendirmeye yardımcı olacak güvenilir ve geçerli bir ölçek geliştirmektir. Bu amaç doğrultusunda araştırmanın problem cümlesi şu şekilde oluşturulmuştur:

“Çocuklara yönelik metinleri çocuk hakları bakımından değerlendirmede kullanılabilir güvenilir ve geçerli bir ölçek geliştirilebilir mi?”

Yöntem

Araştırma karma yöntem araştırmaları çerçevesinde yürütülmüştür. Nitel ve nicel araştırma yöntemlerinin birlikte kullanıldığı bu yöntemde nitel, nicel verilerin önem ve sırasına göre farklı desenler belirlenebilir.

1.1. Desen

Araştırma, karma yöntem temelinde keşfedici desene göre tasarlanıp yürütülmüştür. Bilimsel araştırmalar nitel veya nicel araştırma yöntemine göre yapılır ancak bazı çalışmalar bu iki yöntemin birleştirilmesi gereğini ortaya çıkarmıştır. Bu çalışmalarda iki yöntem birden uygulandığından *karma yöntem araştırmaları* olarak adlandırılır (Creswell ve Plano Clark, 2014, s.3). Karma yöntem araştırmaları nitel ve nicel verinin kullanılma biçimi, sırası vb. durumlar; araştırmanın amaç ve biçimine göre farklı desenlerden oluşmaktadır. Bu çalışma, nitel verilerden yola çıkarak daha sonraki çalışmalarda kullanılacak nicel bir araştırma gereci geliştirmeye yönelik olduğundan *keşfedici sıralı desen* kullanılmıştır (Creswell ve Plano Clark, 2014, s.96).

Tablo 1. Araştırmada Kullanılan Ölçek Geliştirme Modeli

<i>Kapsam geçerliği</i>	Soru havuzu	Soru havuzunun oluşturulması	
		Yüzey geçerliğinin sağlanması	
<i>Yapı geçerliği</i>	Pilot uygulama	Kapsam geçerliğinin sağlanması	Lawhse KGO (Konu Geçerliği Oranı)
		Belirlenen örnekleme pilot uygulamanın yapılması	Betimsel istatistiklerin yapılması
	Ana örneklem uygulaması	Madde analizlerinin yapılması	Korelasyona dayalı analiz İç tutarlılık ölçütüne dayalı analiz
<i>Güvenirlik</i>	Ana örneklem uygulaması	Ölçeklerin ana örnekleme uygulanması	Kaiser Meyer Olkin (KMO) testi ve Bartlett testi
		Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA)	Açıklanan varyans oranları Varimax dik döndürme analizleri
	Ana örneklem uygulaması	Madde analizi	Cronbach's Alpha, Spearman-Brown ve Guttman iç tutarlılık katsayıları

Soru havuzu, geliştirilecek ölçme aracının taslağı mahiyetindedir. Maddeler ölçülmek istenilen yapının olabilecek tüm alt boyutları da gözetilerek

kuramsal bir temelde oluşturulmalıdır (Comrey, 1988, s.755; aktaran Şahin, 2009). Bu sebeple, çocuk haklarına yönelik uluslararası alanda gerçekleştirilen girişimler, anlaşmalar, özellikle Birleşmiş Milletler Teşkilatı Çocuk Hakları Sözleşmesi, ek protokoller; alanyazında konu ile ilgili yapılan çalışmalar incelenmiştir. Soru geliştirme konusunda tümevarım ve tümdengelim olmak üzere iki yol izlenebilir (Hinkin, 1995, s.969). Araştırmada özellikle Birleşmiş Milletler Teşkilatı Çocuk Hakları Sözleşmesi temel alındığından tümdengelim yöntemi tercih edilmiştir. Nihai olarak ulaşılabilecek ölçek formunda hedeflenen 35-40 madde olduğundan soru havuzunun en az üç katı kadar maddeden oluşması gerekmektedir (Şencan, 2005, s.750). Bu sebeple olumlu ve olumsuz soru köklerinden oluşan 142 maddelik bir soru havuzu oluşturulmuştur.

Soru havuzunun oluşturulmasının ardından araştırmacı ve Türkçe eğitimi alanında uzman iki kişi tarafından yüzey geçerliği çalışması yapılmıştır. Yüzey geçerliliği, ölçeğin uygulanan kişi tarafından bakıldığında neyi ölçer gözüyle alakalıdır (DeVellis, 2003, s.57). Yüzey geçerliliğinde; maddelerin anlaşılabilirlik durumu, uzunluğu, kolay okunma ve cevaplandırma durumu gibi konulardaki cevaplayıcıların görüşleri değerlendirilir (Karakoç ve Dönmez, 2014).

Yüzey geçerliği sağlanan taslak ölçek için Türkçe eğitimi, çocuk gelişimi, ölçme ve değerlendirme alanlarında 12 uzmanla kapsam geçerliği çalışması yapılmıştır. Lawshe tarafından geliştirilen Kapsam Geçerliği Oranı (KGO) hesaplanarak ölçek maddelerinin çocuk hakları konusunda kapsayıcı olup olmadığı belirlenmiştir.

Kapsam geçerliği çalışmaları tamamlanan taslak ölçek iki ayrı örnekleme sınanmıştır. Önce amaçlı örnekleme yolu ile belirlenen ve ana örnekleme dâhil edilmeyecek olan bir örnekleme grubu (n=120) ile pilot uygulama gerçekleştirilmiş, elde edilen verilerin bir istatistik programı yardımı ile korelasyona ve iç tutarlık ölçütlerine dayalı analizleri yapılarak ölçeğe son hali verilmiştir.

Pilot uygulamanın ardından tesadüfi örnekleme yolu ile belirlenmiş ana örnekleme grubunda (n=510) ölçek sınanmıştır. Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) yapılmış; Kaiser Meyer Olkin (KMO) testi ve Bartlett testi, açıklanan varyans oranları, Varimax dik döndürme analizleri ile yapı geçerliği sağlanmıştır. Güvenilirlik için madde analizi yapılmış, Cronbach's Alpha, Spearman-Brown ve Guttman iç tutarlılık katsayılarına bakılmıştır. Nihayetinde güvenilir ve geçerli bir ölçme aracı olduğuna karar verilmiştir.

1.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Erzurum Milli Eğitim Müdürlüğünde görev yapan öğretmenler, Atatürk Üniversitesinde eğitim gören son sınıf öğrencileri ve aynı üniversitede görev yapan akademisyenler oluşturmaktadır.

Bir ölçek geliştirme çalışması olan bu araştırmanın dört ayrı örnekleme grubu bulunmaktadır. Birinci grup yüzey geçerliğini sağlamaya yardımcı olan uzman grubudur. Türkçe eğitimi alanında uzman iki kişi ve araştırmacıdan oluşmaktadır.

İkinci grup kapsam geçerliğini sağlamaya yardımcı olan uzman grubudur. Uzman grubu, kartopu örnekleme yöntemi ile belirlenmiş Türkçe eğitimi, çocuk gelişimi, ölçme ve değerlendirme alanlarında uzman 12 kişiden oluşmaktadır.

Üçüncü örneklem grubu ise pilot uygulamanın yapıldığı ana uygulama örnekleme dâhil edilmeyen ve tesadüfi örnekleme yöntemi ile seçilmiş 120 katılımcıdan oluşmaktadır. Örneklemin demografik özellikleri Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Pilot uygulamanın yapıldığı örneklem grubunun demografik özellikleri

		Meslek Grubu		
		Üniversite Öğrencisi	Öğretmen	Akademisyen
Cinsiyet	Kadın	24	14	12
	Erkek	30	20	20
	Toplam	54	34	32

Dördüncü grup ise ölçme aracının sınıandığı ana örneklem grubudur. Tesadüfi örnekleme yöntemi ile seçilmiş 510 katılımcının yer aldığı bu örneklem grubunun demografik özellikleri Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Ana uygulamanın yapıldığı örneklem grubunun demografik özellikleri

		Meslek Grubu		
		Üniversite Öğrencisi	Öğretmen	Akademisyen
Cinsiyet	Kadın	120	80	30
	Erkek	142	100	38
	Toplam	262	180	68

Bulgular

Araştırmadan elde edilen bulgular yüzey geçerliği, kapsam geçerliği, yapı geçerliği ve güvenilirlik olmak üzere dört basamakta incelenmektedir.

1.3. Yüzey Geçerliği

Yüzey geçerliği, madde havuzundaki soruların dil, anlam, noktalama vb. özellikler bakımından değerlendirilerek anlaşılmayan, tekrar edilen ya da konu dışında olduğu açıkça görülen kısımların düzeltilmesi veya ölçekten çıkarılması aşamasını içermektedir. Türkçe eğitimi alanında uzman iki kişi ile araştırmacının birlikte gerçekleştirdikleri yüzey geçerliği çalışmasının ardından 142 maddeden oluşan soru havuzundan birbirini anlam olarak tekrar eden 50 maddeden 25'inin ve

konu dışına taşan, her metinde olamayacak kadar özel ifadeler içeren 20 maddenin ölçekten çıkarılmasına karar verilmiştir. Anlaşılma sıkıntısı olduğu düşünülen 21 maddeden 15'i ölçekten çıkarılmış, 6 madde düzeltilmiştir. İmla ve yazım sıkıntısı olan maddeler de elden geçirilerek düzeltilmiş, 82 maddelik ilk taslak oluşturulmuştur.

1.4. Kapsam Geçerliği

Kapsam geçerliği, ölçülmek istenilen özellik ile ölçek maddeleri arasındaki bağıntı, ölçme aracının geçerliğine ilişkindir. Kapsam geçerliğini sağlamak üzere Lawshe'nin Konu Geçerlik Oranı kullanılmıştır (Lawshe, 1975). Buna göre, uzmanların herhangi bir maddeye ilişkin görüşleri toplanarak kapsam geçerlik oranları elde edilir. Kapsam geçerlik oranları (KGO), herhangi bir maddeye ilişkin gerekli görüşünü belirten uzman sayılarının, maddeye ilişkin görüş belirten toplam uzman sayısına oranının 1 eksiği ile elde edilir. Hesaplama kolaylığı açısından $\alpha=0,05$ anlamlılık düzeyinde KGO'ların minimum değerleri (kapsam geçerlik ölçütleri) Veneziano ve Hooper (1997) tarafından tabloya dönüştürülmüştür. Buna göre, uzman sayısına ilişkin minimum değerler aynı zamanda maddenin istatistiksel anlamlılığını vermektedir (Erdemir, 2007; Sevim, 2014; Yurdugül, 2005).

Tablo 4. $\alpha=0,05$ Anlamlılık Düzeyinde KGO'ları İçin Minimum Değerler

Uzman Sayısı	Minimum Değer	Uzman Sayısı	Minimum Değer
5	,99	13	,54
6	,99	14	,51
7	,99	15	,49
8	,78	20	,42
9	,75	25	,37
10	,62	30	,33
11	,59	35	,31
12	,56	40+	,29

Tablo 4 incelendiğinde 12 uzman ile gerçekleştirilen kapsam geçerliği çalışmasında, 56 değerinin altında kalan maddelerin mümkünse düzeltilmesi değilse ölçekten çıkarılması gerekmektedir.

12 uzmanla gerçekleştirilen kapsam geçerliği çalışmasından elde edilen verileri Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. Çocuk Haklarına Yönelik Metin Değerlendirme Ölçeği Konu Geçerlik Oranları

Madde numarası	Uygundur	Düzeltilmeli	Çıkarılmalı	KGO
1	10		2	0,67
2	5	2	5	-0,17
3	8	1	3	0,33
4	9		3	0,50

Çocuk Haklarına Yönelik Metin Değerlendirme Ölçeği'nin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması

5	10	1	1	0,67
6	11		1	0,83
7	12		0	1,00
8	11		1	0,83
9	11		1	0,83
10	11		1	0,83
11	11	1	0	0,83
12	12		0	1,00
13	10		2	0,67
14	10		2	0,67
15	9		3	0,50
16	8		4	0,33
17	9		3	0,50
18	4	1	7	-0,33
19	5		7	-0,17
20	6		6	0,00
21	6		6	0,00
22	7	1	4	0,17
23	9		3	0,50
24	11		1	0,83
25	12		0	1,00
26	10	1	1	0,67
27	10		2	0,67
28	12		0	1,00
29	11		1	0,83
30	6		6	0,00
31	7		5	0,17
32	10		2	0,67
33	12		0	1,00
34	8		4	0,33
35	7		5	0,17
36	5		7	-0,17
37	12		0	1,00
38	11	1	0	0,83
39	11		1	0,83
40	10	2	0	0,67
41	10		2	0,67
42	12		0	1,00
43	12		0	1,00
44	12		0	1,00
45	11		1	0,83
46	11		1	0,83

47	10		2	0,67
48	11		1	0,83
49	11		1	0,83
50	10		2	0,67
51	12		0	1,00
52	12		0	1,00
53	12		0	1,00
54	11		1	0,83
55	10		2	0,67
56	10		2	0,67
57	9		3	0,50
58	8	1	3	0,33
59	9		3	0,50
60	8		4	0,33
61	11		1	0,83
62	12		0	1,00
63	10	2	0	0,67
64	12		0	1,00
65	11		1	0,83
66	11		1	0,83
67	12		0	1,00
68	12		0	1,00
69	10		2	0,67
70	11		1	0,83
71	12		0	1,00
72	12		0	1,00
73	9		3	0,50
74	8	2	2	0,33
75	11		1	0,83
76	10		2	0,67
77	8		4	0,33
78	9		3	0,50
79	8		4	0,33
80	8		4	0,33
81	10	1	1	0,67
82	11		1	0,83
Uzman Sayısı				12
Kapsam Geçerlik Ölçütü				0,56
Kapsam Geçerlik İndeksi				0,67

Tablo 5 incelendiğinde KGO değeri 12 uzman için KGO \geq ,56 değeri temel alındığında 2, 3, 4, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 30, 31, 34, 35, 36, 57, 58, 59, 60, 73, 74, 77, 78, 79, 80 numaralı maddelerin bu değer altında kaldığı görülmektedir. Yapılan değerlendirme sonucunda bu maddelerin tamamının ölçekten çıkarılmasına karar verilmiştir. Geriye kalan 54 maddenin ortalamasının, 84 olduğu ve 1 tam değerine oldukça yakın olduğu için ortalama konu geçerliği oranının yüksek olduğu söylenebilir.

1.5. Yapı Geçerliği

1.5.1. Pilot Uygulama

Kapsam geçerliği sağlanan 54 maddelik 2. taslak ölçeğin yapı geçerliği sağlamak üzere önce pilot uygulama yapılmıştır. Araştırmacılar pilot uygulamanın 30-50 kişilik örneklerde yapılabileceğini (Şeker ve Gençdoğan, 2006, s.13), verilerin güvenirliliğinin artırılması için bu sayının yukarı çekilebileceğini ifade etmektedirler (Özgüven, 2012). Bu sebeple 120 katılımcının yer aldığı bir pilot uygulama örneğinde çalışılmıştır. Tablo 6'da Çocuk Haklarına Yönelik Metin Değerlendirme Ölçeği'ne ait puanların dağılım özelliklerine ilişkin bazı betimsel istatistikler verilmiştir.

Tablo 6. Çocuk Haklarına Yönelik Metin Değerlendirme Ölçeği'ne Ait Betimsel Değerler

Betimsel istatistikler	
N	120
Mean	178,640
Std. Error of Median	3,82456
Median	160,00
Mode	149
Std. Deviation	18,65314
Variance	347,939
Skewness	,013
Kurtosis	,045
Range	191,00
Minimum	108,00
Maksimum	257,00
Sum	21436,8

Tablo 6'da betimsel istatistikleri verilen Çocuk Haklarına Yönelik Metin Değerlendirme Ölçeği'nde 54 madde bulunmaktadır ve *kesinlikle katılmıyorum*, *katılmıyorum*, *kararsızım*, *katılıyorum*, *kesinlikle katılıyorum* şeklinde kodlanmış, aynı

sırayla 1-5 arası puanlanmıştır. Olumsuz maddeler ise ters puanlanmıştır. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 54, en yüksek puan ise 270'tir. Ölçek puanlarının ilgili becerinin en olumsuz ucundan en olumlu ucuna kadar olan beceri öğelerini kapsamı için dizi genişliğinin (270-54=) 216 olması beklenirken bu pilot uygulamada dizi genişliğinin 191 olduğu görülmektedir. Şu halde, taslak ölçeğin beklenen ranjin bir kısmını kapsadığı görülmektedir. Merkezî yığılma ölçüleri olarak pilot uygulamada elde edilen puanların ortalaması 178,64, ortancası 160 ve modu 149 olarak birbirine yakın değerler ortaya çıkmıştır. . Merkezî yığılma ölçüleri etrafında verilerin nasıl dağıldığı hakkında bilgi veren dağılım ölçülerinden ranjin 191, standart sapmanın ise 18,65 olduğu belirlenmiştir. Elde edilen bu dağılım ölçüleri, puan ve değerlerin ortalama etrafındaki yayılış derecesini göstererek pilot uygulamaya katılanların ölçülen nitelikleri yönünden homojen olduklarını ortaya koymuştur.

Ölçeğin maddelerinin belirli bir kavramsal yapıyı tutarlı bir şekilde ölçüp ölçmediğinin belirlenmesi için madde analizi yöntemi kullanılmıştır. Çocuk Haklarına Yönelik Metin Değerlendirme Ölçeği'nin öncelikle madde toplam korelasyon katsayılarına bakılmıştır. Tablo 7'de ölçekte yer alan maddelerin toplam korelasyon katsayıları verilmiştir.

Tablo 7. Çocuk Haklarına Yönelik Metin Değerlendirme Ölçeği'ne Ait Madde Toplam Korelasyon Katsayıları

Madde	X	SS	r
Madde 5	4,06	0,76	-,125
Madde 32	2,96	0,18	-,110
Madde 37	4,80	0,97	,201
Madde 44	3,85	1,78	,246
Madde 8	4,22	0,81	,254
Madde 36	3,94	0,91	,325
Madde 30	3,86	0,86	,328
Madde 38	4,02	1,54	,328
Madde 43	2,25	0,67	,328
Madde 14	4,07	0,91	,330
Madde 16	3,92	0,98	,330
Madde 34	4,03	0,86	,330
Madde 46	2,30	0,20	,348
Madde 18	3,44	1,87	,350
Madde 54	3,14	0,76	,354
Madde 52	4,67	0,91	,355
Madde 10	2,60	1,21	,356
Madde 11	2,65	1,54	,356
Madde 53	3,80	1,31	,356
Madde 4	3,85	1,25	,359
Madde 41	4,11	1,24	,359
Madde 19	2,97	0,86	,361

Çocuk Haklarına Yönelik Metin Değerlendirme Ölçeği'nin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması

Madde 40	4,58	1,86	,366
Madde 33	3,66	1,91	,378
Madde 42	4,72	0,97	,378
Madde 47	3,38	1,98	,378
Madde 29	1,44	1,50	,380
Madde 6	2,97	0,91	,382
Madde 24	4,64	1,45	,382
Madde 35	3,88	0,76	,382
Madde 50	4,22	1,54	,382
Madde 1	3,89	0,66	,385
Madde 49	3,56	0,76	,385
Madde 22	2,90	0,97	,392
Madde 48	4,46	0,87	,399
Madde 21	3,98	0,76	,420
Madde 27	4,25	0,78	,420
Madde 31	4,73	0,42	,420
Madde 25	3,04	0,80	,421
Madde 39	4,20	1,42	,423
Madde 17	2,23	1,31	,424
Madde 7	3,98	0,86	,449
Madde 12	4,38	1,54	,455
Madde 15	4,08	0,81	,463
Madde 13	4,83	1,32	,472
Madde 45	3,69	0,86	,472
Madde 26	3,54	0,76	,480
Madde 2	2,68	0,93	,485
Madde 23	3,84	1,42	,505
Madde 3	4,51	1,42	,556
Madde 51	2,79	1,86	,558
Madde 20	4,52	0,85	,582
Madde 9	4,98	0,62	,615
Madde 28	3,24	0,52	,794

Madde puanları dizisi ile ölçek puanı dizisi arasında hesaplanan Pearson Momentler Çarpımı korelasyon katsayıları Tablo 7'de verilmiştir. Tablo 7 incelendiğinde en yüksek ölçek değerine (madde-test korelasyonu) sahip madde 28. madde, en düşük ölçek değerine (madde-test korelasyonu) sahip madde ise 5. maddedir. Bir diğer ifadeyle katılımcı tepkilerine dayalı kestirilen ölçek değerlerine göre ölçülmek istenen özelliği en iyi ölçen madde 28. madde iken en az ölçen madde 5. maddedir.

Tablo 7'deki değerlere bakıldığında korelasyon değerlerinin -0,125 ile 0,794 değerleri arasında değiştiği görülmektedir. 2 maddenin (Madde 5 ve Madde

32) ise negatif değerli korelasyon çıkardığı anlaşılmıştır. Korelasyon değeri negatif olan 2 maddenin yanında (Madde 5 ve Madde 32), 3 maddenin korelasyon değerinin 0.30'dan az olduğu ortaya çıkmıştır (Madde 8, Madde 37 ve Madde 44).

Ayrıca her maddenin ayırt etme gücü analiz edilmiştir. Çocuk Haklarına Yönelik Metin Değerlendirme Ölçeği'ndeki her maddenin, toplam puan üzerinden örneklemin üst % 27'sine giren grup (yüksek eleştirel görsel okuma düzeyi) ile alt % 27'sine giren grubu (düşük eleştirel görsel okuma düzeyi) istatistiksel olarak anlamlı düzeyde ayırt edip etmediği incelenmiştir. Bunun için söz konusu iki uç grubun toplam puanları t test tekniği ile karşılaştırılmıştır.

Tablo 8. Çocuk Haklarına Yönelik Metin Değerlendirme Ölçeği'nin Her Maddesinin Puan Dağılımının Alt ve Üst Gruplarına Ait Ortalamalar Arasındaki Anlamlılığına İlişkin T Testi Sonuçları

Madde	Grup	N	X	S	S.d.	t	p
Madde 1	Üst	32	3,42	,869	77	2,982	,000
	Alt	32	3,13	,354			
Madde 2	Üst	32	4,74	1,588	77	3,170	,001
	Alt	32	3,36	1,011			
Madde 3	Üst	32	3,42	,951	77	5,502	,001
	Alt	32	2,90	1,035			
Madde 4	Üst	32	3,42	1,128	77	6,236	,000
	Alt	32	3,13	1,385			
Madde 5	Üst	32	4,74	,572	77	2,387	,102
	Alt	32	3,36	,914			
Madde 6	Üst	32	3,42	1,456	77	4,507	,000
	Alt	32	2,90	1,974			
Madde 7	Üst	32	4,12	,874	77	5,004	,000
	Alt	32	3,87	1,978			
Madde 8	Üst	32	3,44	1,347	77	3,668	,163
	Alt	32	3,77	1,348			
Madde 9	Üst	32	3,46	1,201	77	2,920	,005
	Alt	32	4,28	,135			
Madde 10	Üst	32	4,50	1,486	77	5,357	,000
	Alt	32	3,30	1,541			
Madde 12	Üst	32	3,42	,367	77	4,581	,000
	Alt	32	2,31	,714			
Madde 13	Üst	32	3,47	,895	77	2,984	,000
	Alt	32	3,42	1,784			
Madde 14	Üst	32	4,37	,702	77	4,433	,000
	Alt	32	2,20	1,635			
Madde 15	Üst	32	3,72	1,380	77	5,392	,000
	Alt	32	2,37	1,322			
Madde 16	Üst	32	4,85	,989	77	4,030	,000

Çocuk Haklarına Yönelik Metin Değerlendirme Ölçeği'nin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması

	Alt	32	3,10	,790			
Madde 17	Üst	32	4,32	1,352	77	3,248	,014
	Alt	32	3,52	1,837			
Madde 18	Üst	32	2,42	1,847	77	2,025	,000
	Alt	32	1,29	,645			
Madde 19	Üst	32	3,89	1,412	77	2,370	,000
	Alt	32	3,19	1,209			
Madde 20	Üst	32	3,21	,605	77	2,804	,011
	Alt	32	2,28	,507			
Madde 21	Üst	32	3,36	1,484	77	6,421	,001
	Alt	32	2,65	,836			
Madde 22	Üst	32	3,18	1,449	77	2,502	,000
	Alt	32	2,68	1,427			
Madde 23	Üst	32	3,51	,330	77	4,711	,000
	Alt	32	3,00	,442			
Madde 24	Üst	32	3,63	1,255	77	4,920	,000
	Alt	32	2,02	,461			
Madde 25	Üst	32	3,77	1,230	77	5,902	,000
	Alt	32	2,38	,414			
Madde 26	Üst	32	4,05	1,521	77	5,000	,000
	Alt	32	3,45	,273			
Madde 27	Üst	32	3,65	,895	77	6,203	,000
	Alt	32	2,31	1,205			
Madde 28	Üst	32	3,88	,640	77	7,008	,000
	Alt	32	2,42	1,260			
Madde 29	Üst	32	4,40	1,335	77	2,820	,000
	Alt	32	3,99	,326			
Madde 30	Üst	32	3,01	1,840	77	3,014	,009
	Alt	32	2,81	1,653			
Madde 31	Üst	32	3,24	1,401	77	2,019	,035
	Alt	32	2,37	,987			
Madde 32	Üst	32	3,04	1,612	77	,562	,171
	Alt	32	3,37	,956			
Madde 33	Üst	32	4,20	,814	77	2,656	,000
	Alt	32	3,11	1,063			
Madde 34	Üst	32	3,31	1,058	77	2,210	,000
	Alt	32	2,42	1,783			
Madde 35	Üst	32	3,47	,784	77	3,921	,000
	Alt	32	2,55	1,302			
Madde 36	Üst	32	3,37	1,354	77	5,979	,001
	Alt	32	2,94	,598			
Madde 37	Üst	32	3,98	,887	77	6,544	,120

	Alt	32	3,43	,740			
Madde 38	Üst	32	3,42	1,963	77	4,225	,000
	Alt	32	3,04	1,621			
Madde 39	Üst	32	3,42	1,874	77	3,944	,000
	Alt	32	2,07	1,560			
Madde 40	Üst	32	3,44	1,204	77	2,550	,000
	Alt	32	3,12	1,304			
Madde 41	Üst	32	3,77	1,950	77	6,954	,000
	Alt	32	3,01	,227			
Madde 42	Üst	32	3,50	1,704	79	4,210	,000
	Alt	32	3,20	,987			
Madde 43	Üst	32	4,58	1,126	79	3,054	,000
	Alt	32	4,01	1,357			
Madde 44	Üst	32	3,22	,360	79	1,587	,163
	Alt	32	3,29	,350			
Madde 45	Üst	32	3,63	1,354	79	3,874	,000
	Alt	32	3,21	,417			
Madde 46	Üst	32	3,72	1,665	79	7,012	,001
	Alt	32	2,87	1,060			
Madde 47	Üst	32	4,31	1,470	79	5,878	,000
	Alt	32	3,73	,455			
Madde 48	Üst	32	4,64	1,235	79	7,655	,000
	Alt	32	3,80	1,056			
Madde 49	Üst	32	3,71	,322	79	6,138	,000
	Alt	32	3,20	1,221			
Madde 50	Üst	32	4,36	,553	79	5,818	,000
	Alt	32	2,90	,931			
Madde 51	Üst	32	3,24	1,020	79	3,545	,000
	Alt	32	3,17	,585			
Madde 52	Üst	32	4,24	,663	79	5,091	,000
	Alt	32	3,71	1,206			
Madde 53	Üst	32	2,64	1,530	79	6,058	,000
	Alt	32	2,71	,930			
Madde 54	Üst	32	4,24	1,201	79	5,542	,000
	Alt	32	3,22	,780			

Tablo 8'de t test sonuçları verilmiştir. Tablo 8'de, üst ve alt *metinlerin çocuk haklarına yönelik olma düzeyleri* ayrılarak her grubun cevaplayıcı sayısı (N), ortalaması (X), standart sapması (S), serbestlik derecesi (s.d.), t istatistiği (t Value) ve bunun manidarlık düzeyi (p) verilmiştir. Tablo 8'deki test sonuçlarına göre karar verebilmek için p ya da t değerlerine bakılır. 0.05 anlamlılık düzeyinde $p < 0.05$ ise gruplar arasındaki fark önemlidir. Bir başka deyişle ilgili madde, toplam puan

üzerinden örneklemin üst % 27'sine giren grup ile alt % 27'sine giren grubu istatistiksel olarak anlamlı düzeyde ayırt etmektedir.

Tablo 8'e bakıldığında 5, 8, 32, 37. ve 44. maddelerin manidarlık değerinin 0,05'ten büyük olduğu anlaşılmaktadır. Bu maddelerin madde-toplam puan korelasyon katsayılarının da 0,30'dan düşük olması, bu maddelerin ölçekten çıkarılması gerektiğini işaret etmektedir. T testi sonuçlarına bağlı olarak taslak ölçekten 5, 8, 32, 37. ve 44. maddelerin çıkarılmasına karar verilmiştir. Böylece ana örnekleme uygulanacak olan 3. taslak ölçekte 49 madde yer almıştır.

Ölçekte kalan 49 maddenin en düşük madde - toplam korelasyonu 0,325 olmuş, bu maddelerin t değerleri ise 2,019 ile 7,655 arasında değişmiştir. Pilot uygulama yapılan 54 maddelik 2. taslak ölçeğin iç tutarlılığı $\alpha = 0,826$ olarak tespit edilmiş, yukarıda bahsi geçen maddeler çıkarıldıktan sonra oluşan 3. taslak ölçekte kalan 49 maddenin iç tutarlılığı $\alpha = 0,842$ olmuştur. Bu şekilde oldukça yüksek güvenirliliğe sahip 49 maddelik bir ölçeğe ulaşıldığı görülmüştür.

1.5.2. Ana Örneklem Uygulaması

Pilot uygulama ve bu uygulamayla ilgili madde analizi işlemleri sonucunda 49 maddelik 3. taslak ölçek elde edilmiştir. Bu ölçeğin faktör analizlerinin yapılabilmesi için en az 600 kişilik bir ana örneklem hedeflenmiş ve ölçekler 500 katılımcıya elden, 110 katılımcıya e-posta yoluyla ulaştırılmıştır.

Elden verilen ölçeklerin 458'i, e-posta yoluyla ulaştırılan ölçeklerin ise 62'si geri dönmüş ve yapılan değerlendirmeler neticesinde 510'u geçerli sayılmıştır. Ana örneklem uygulaması Şubat-Nisan 2018'de gerçekleştirilmiştir.

Tablo 9'da Çocuk Haklarına Yönelik Metin Değerlendirme Ölçeği'ne ait puanların dağılım özelliklerine ilişkin bazı betimsel istatistikler verilmiştir.

Tablo 9. Çocuk Haklarına Yönelik Metin Değerlendirme Ölçeği'ne Ait Betimsel Değerler

Betimsel istatistikler	
N	510
Mean	180,134
Std. Error of Median	4,59874
Median	158,00
Mode	154
Std. Deviation	20,98856
Variance	361,324
Skewness	,024
Kurtosis	,035
Range	190,00
Minimum	95,00

Maksimum	230,00
Sum	91868,34

Tablo 9'da betimsel istatistikleri verilen Çocuk Haklarına Yönelik Metin Değerlendirme Ölçeği'nde 49 madde bulunduğuna göre alınabilecek en düşük puan 49, en yüksek puan ise 245'tir. Ölçek puanlarının ilgili becerinin en olumsuz ucundan en olumlu ucuna kadar olan beceri öğelerini kapsaması için dizi genişliğinin (245-49=) 196 olması beklenirken bu pilot uygulamada dizi genişliğinin 190 olduğu görülmektedir. Şu halde, taslak ölçeğin beklenen ranjin büyük bir kısmını kapsadığı görülmektedir. Merkezî yığılma ölçüleri olarak pilot uygulamada elde edilen puanların ortalaması 180,134, ortancası 158 ve modu 154 olarak birbirine yakın değerler ortaya çıkmıştır. Merkezî yığılma ölçüleri etrafında verilerin nasıl dağıldığı hakkında bilgi veren dağılım ölçülerinden ranjin 190, standart sapmanın ise 20,98 olduğu belirlenmiştir. Elde edilen bu dağılım ölçüleri, puan ve değerlerin ortalama etrafındaki yayılış derecesini göstererek ana uygulamaya katılanların ölçülen nitelikleri yönünden homojen olduklarını ortaya koymuştur.

Çocuk Haklarına Yönelik Metin Değerlendirme Ölçeği 510 kişiden oluşan ana örnekleme uygulanmış ve ölçeğin faktör analizi yapılmıştır.

Faktör analizinin yapılabilmesi için öncelikle Kaiser Meyer Olkin (KMO) testi ve Bartlett testleri uygulanmıştır. Tablo 10'da Çocuk Haklarına Yönelik Metin Değerlendirme Ölçeği'nin KMO ve Bartlett testi sonuçları gösterilmiştir.

Tablo 10. Çocuk Haklarına Yönelik Metin Değerlendirme Ölçeği'nin KMO ve Bartlett Testi Sonuçları

Kaiser-Meyer-Olkin Çalışma Grubu Yeterliliği Ölçümü		,856
	Yaklaşık Ki-Kare	16254,20
Bartlett's Test of Sphericity	Serbestlik derecesi	1325
	Anlamlılık düzeyi	,004

Tablo 10 incelendiğinde KMO değerinin (0, 856), çalışma grubu büyüklüğünün faktör analizi için uygun olduğunu, Bartlett değerlerinin anlamlılığının da verilerin çok değişkenli normal dağılımdan geldiğini gösterdiği anlaşılmaktadır.

Elde edilen bu sonuçlara göre çalışma grubunun büyüklüğü faktör analizi için uygun olduğu söylenebilir. Çalışma grubunun faktör analizi için uygun olduğunun bilinmesinden sonra ölçeğin faktör sayısının belirlenmesi aşamasına geçilmiştir. Bu aşamada faktör sayısının belirlenebilmesi için açıklanan varyans oranına bakılmış ve ölçeğin iki faktörden oluştuğu tespit edilmiştir.

Tablo 11. Çocuk Haklarına Yönelik Metin Değerlendirme Ölçeği'nin Faktörlerinin Açıkladığı Varyans Oranları

Çocuk Haklarına Yönelik Metin Değerlendirme Ölçeği'nin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması

Faktörler	Öz değer	Varyans (%)	Yığılmalı varyans (%)
1. Faktör	4,32	19,26	56,28
2. Faktör	4,01	17,07	61,34
3. Faktör	3,84	16,91	62,44

Tablo 11 incelendiğinde iki faktör tarafından açıklanan toplam varyans miktarının %62,448 yani kabul edilebilir bir değer olduğu belirlenmiştir.

Açıklanan varyans oranlarının belirlenmesinin ardından maddelerin faktörlere dağılımını belirlemek için Varimax dik döndürme analizleri yapılmış ve sonuçlar Tablo 12'de gösterilmiştir.

Tablo 12. Çocuk Haklarına Yönelik Metin Değerlendirme Ölçeği'nin Faktör Analizi Sonrası Dönüştürülmüş Bileşenler Matrisi

Madde numarası	1. Faktör	2. Faktör	3. Faktör
1	,812		
42	,824		
31	,830		
20	,784		
22	,745		
30	,710		
12	,705		
35	,690	,682	
40	,684	,677	
2	,670	,675	
27		,672	
17		,668	
8		,664	
25		,660	
32		,658	
43		,655	
39		,652	
37		,549	
3		,645	
33		,641	
47		,635	
6		,627	
38		,624	
46		,620	
18		,615	
34		,613	

21	,608	
4	,605	
16	,580	
29	,578	
13	,550	
9	,551	
11	,547	
36	,521	
44	,518	
23	,514	
19	,510	
45	,502	
28	,490	
5	,485	
41	,479	
24	,467	
15	,464	
48	,431	
7		,689
10		,664
49	,590	,594
26		,430
14		,420

Tablo 12'de görüldüğü gibi Varimax dik döndürme tekniği kullanılarak maddelerin faktörlere dağılımına bakıldığında 14, 26. ve 48. maddelerin dışında kalan maddelerin içinde buldukları faktörlerde yüksek değerlere ($> ,45$) sahip oldukları belirlenmiştir. 4 maddenin (2, 35, 40. ve 49. maddeler) birden fazla faktörden yük aldığı ve yer aldığı faktörlerdeki yük faktörleri 0,10'dan daha düşük olduğu görülmektedir. Bu maddelerin ölçekten çıkarılmasına karar verilmiştir. Böylece ölçekte 3 faktörde toplam 42 madde kalmıştır. 3. faktörde de yalnızca iki madde bulunması ve iki maddenin bir faktörü açıklamaya yeterli olmaması sebebiyle 3. faktörde kalan iki maddenin de ölçekten çıkarılmasına karar verilmiştir (14. ve 26. maddeler).

Çocuk Haklarına Yönelik Metin Değerlendirme Ölçeği'ne tekrar faktör analizinin yapılabilmesi için veri yapısının faktör analizi için uygun olup olmadığının belirlenmesi gerekir. Bunun için yine Kaiser Meyer Olkin (KMO) testi ve Bartlett testi yöntemlerinden yararlanılmıştır (Balcı, 2013; Kalaycı, 2005).

Tablo 13. Çocuk Haklarına Yönelik Metin Değerlendirme Ölçeği'nin KMO ve Bartlett Testi Sonuçları

Kaiser-Meyer-Olkin Çalışma Grubu Yeterliliği Ölçümü		,876
Bartlett's Test of Sphericity	Yaklaşık Ki-Kare	16267,60
	Serbestlik derecesi	1364
	Anlamlılık düzeyi	,004

KMO testi, seçilen örneklem verilerinin faktör çıkarmak için uygun olduğunu belirler. 0 ila 1 arasında değişen test değerinin yüksek çıkması (0.876) ölçekteki her bir değişkenin diğer değişkenler tarafından iyi bir şekilde tahmin edilebileceği anlamına gelmektedir. KMO değerinin sıfır ya da sıfıra yakın çıkması durumu, korelasyon katsayılarının dağılımında bir dağınıklık olduğunu ve bu değerlere dayalı olarak faktör analizi yapılamayacağını göstermektedir. Bartlett küresellik testi ki-kare istatistik değerini verir. Bu testte anlamlılık değerinin ,05'ten küçük olması veri yapısının faktör çıkarmaya uygun olduğunu göstermektedir. Tablo 13'te görüldüğü üzere KMO test sonucunun ,876 ve Bartlett anlamlılık değerinin ,004 olması faktör analizine devam edilebileceğini göstermektedir.

Tablo 14. Çocuk Haklarına Yönelik Metin Değerlendirme Ölçeği'nin Faktör Analizi Sonrası Dönüştürülmüş Bileşenler Matrisi

Madde numarası	1. Faktör	2. Faktör
1	,823	
9	,709	
16	,791	
18	,750	
25	,718	
26	,837	
35	,831	
2		,675
3		,624
4		,501
5		,632
6		,669
7		,560
8		,552
10		,562
11		,469
12		,594
13		,677
14		,619
15		,518

17	,613
19	,520
20	,474
21	,667
22	,679
23	,501
24	,588
27	,667
28	,654
29	,619
30	,530
31	,555
32	,632
33	,661
34	,488
36	,664
37	,525
38	,515
39	,629
40	,647

Tablo 14 incelendiğinde Varimax dik döndürme tekniği kullanılarak maddelerin faktörlere dağılımına göre tüm maddelerin içinde buldukları faktörlerde yüksek değerlere (> ,45) sahip oldukları belirlenmiştir.

Analiz sonuçlarına göre Çocuk Haklarına Yönelik Metin Değerlendirme Ölçeği'nin alt boyutları ve bu boyutlardan yük alan maddeler Tablo 15'te gösterilmiştir.

Tablo. 15. Çocuk Haklarına Yönelik Metin Değerlendirme Ölçeği'nin Alt Boyutları ve Bu Boyutlardan Yük Alan Maddeler

Faktörler	Madde sayısı	Madde numarası
1. Yazar	7	1, 9, 16, 18, 25, 26, 35
2. İçerik	33	2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 17, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 36, 37, 38, 39, 40

Tablo 15 incelendiğinde birinci faktörün 7, ikinci faktörün 33 maddeden oluştuğu görülmektedir. Faktörlerde yer alan maddeler belirlendikten sonra bu

maddeler incelenmiş ve alt boyutlar isimlendirilmiştir. Bu bağlamda birinci alt boyut *yazar*, ikinci alt boyut *içerik* olarak isimlendirilmiştir.

1.6. Güvenirlik Analizleri

Çocuk Haklarına Yönelik Metin Değerlendirme Ölçeği'nin güvenirliliği değerlendirilirken Cronbach's Alpha, Spearman-Brown ve Guttman iç tutarlılık katsayıları hesaplanmıştır.

Tablo 16. Çocuk Haklarına Yönelik Metin Değerlendirme Ölçeği'nin İç Tutarlılık Katsayıları

	r	p
Cronbach's Alpha	0,901	p<0,05
Spearman-Brown	0,890	p<0,05
Guttman	0,859	p<0,05

Tablo 16 incelendiğinde Cronbach's Alpha değerinin 0,901, Spearman-Brown değerinin 0,890 ve Guttman değerinin 0,859 olduğu anlaşılmaktadır. Tüm iç tutarlılık katsayıları 0,80 değerinden büyük olduğu için Çocuk Haklarına Yönelik Metin Değerlendirme Ölçeği'nin güvenirliliğinin yüksek düzeyde olduğu söylenebilir (Bademci, 2006; Karakoç ve Dönmez, 2014; Özer ve Dönmez, 2013). Yani Çocuk Haklarına Yönelik Metin Değerlendirme Ölçeği'ndeki maddelerin hepsi aynı özelliği ölçmeye yöneliktir.

Ölçek iki faktörden oluştuğundan faktörlerin iç tutarlık değerleri ayrıca verilmiştir.

Tablo 17. Çocuk Haklarına Yönelik Metin Değerlendirme Ölçeği'ne Ait Faktörlerin İç Tutarlılık Katsayıları

Faktörler	Madde sayısı	Madde numarası	r	p	
Yazar	7	1, 9, 16, 18, 25, 26, 35	Cronbach's Alpha	0,822	p<0,05
			Spearman-Brown	0,814	p<0,05
			Guttman	0,800	p<0,05
İçerik	33	2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 17, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 27, 28,	Cronbach's Alpha	0,834	p<0,05
			Spearman-Brown	0,810	p<0,05

29, 30, 31, 32, 33, 34, 36, 37, 38, 39, 40	Guttman	0,802	p<0,05
---	---------	-------	--------

Tablo 17 incelendiğinde *yazar* faktörüne ve *içerik* faktörüne ait değerlerin 0,80 değerinden yüksek olduğu görülmektedir. Bu da Çocuk Haklarına Yönelik Metin Değerlendirme Ölçeği'ne ait faktörlerin de yüksek derecede güvenilir olduğu anlamına gelmektedir.

Güvenirlilik çalışmalarının ardından her boyuta ait maddeler bir araya toplanmış, ters puanlanan olumsuz maddeler kırmızı renkle işaretlenerek ölçeğe son hali verilmiş ve Eki'de sunulmuştur.

Sonuç ve Öneriler

Çocuk Haklarına Yönelik Metin Değerlendirme Ölçeği alandaki boşluğu gidermek için geliştirilmiş, 5'li likert tipi bir ölçektir. Ölçek için kuramsal çerçevenin temelini Birleşmiş Milletler Teşkilatı Çocuk Hakları Sözleşmesi ve bu sözleşmeye yapılan ek protokoller oluşturmakla birlikte çocuk haklarına yönelik uluslararası alanda gerçekleştirilen girişimler, anlaşmalar, alanyazında konu ile ilgili yapılan çalışmalar dikkate alınmıştır. Çocuklar için üretilmiş ya da çocuk eğitiminde kullanılan metinlerin çocuk haklarına yönelik olma durumunu değerlendirebilecek olan bu ölçek iki alt boyuttan ve 40 maddeden oluşmaktadır. Ölçekten en düşük 40, en yüksek 200 puan alınabilmektedir. *Yazar* alt boyutunda yazarın çocuk haklarına yönelik tavrı, *içerik* alt boyutunda metin içinde çocuğun hakları değerlendirilmektedir.

Ölçeğin alt boyutlarına ilişkin olarak Cronbach's Alpha güvenirlik katsayısının yüksek olması (*yazar* alt boyutu=0,822; *içerik* alt boyutu =0,834) alt boyutlarda yer alan maddelerin birbiri ile tutarlı olduğunu göstermektedir. Ölçeğin tamamı için Cronbach Alpha değeri 0,90, Spearman-Brown değeri 0,890, Guttman değeri 0,859 olarak tespit edilmiştir. Bu da ölçeğin yüksek derecede güvenilir olduğunu göstermektedir (Bademci, 2006; Özer ve Dönmez, 2013; Karakoç ve Dönmez, 2014; Büyüköztürk, 2002; Gorsuch, 1983). Cronbach's Alpha güvenirlik katsayısının alt boyutlara ilişkin katsayılardan yüksek olması, ölçeğin hem çok boyutlu hem de tek boyutlu kullanılabileceği yönünde değerlendirilebilir (Bozanoğlu, 2004). Çocuk Haklarına Yönelik Metin Değerlendirme Ölçeği'nde faktör yük değeri 0,45'ten yüksek maddeler yer almaktadır. Güvenirlik ve geçerlik sonuçlarına bakılarak geliştirilen ölçeğin metinlerin çocuk haklarına yönelik olma durumunun değerlendirilmesinde kullanılabileceği görülmektedir.

Alanyazında, çocuk haklarına yönelik tutum ölçekleri veya yalnızca kitap/metin değerlendirme ölçekleri bulunsa da Çocuk Haklarına Yönelik Metin Değerlendirme Ölçeği'ne benzer bir çalışmaya rastlanmadığından doğrudan bir karşılaştırma yapma imkânı bulunamamıştır.

Örneklem grubu üniversite öğrencileri, öğretmen ve akademisyenlerle sınırlı tutulan ölçeğin farklı örneklerde denenmesi öneri olarak sunulabilir. Ayrıca çocuk eğitiminde kullanılan ders kitapları ile resmî kurum ve kuruluşlarca önerilen

kitaplar ölçek yardımıyla değerlendirilebilir. Böylece çocuklara yönelik hazırlanan eğitim materyalleri ve kitaplarda, çocuk haklarına saygı gösterilmesi konusunda hassasiyet sağlanabilir hatta bahsi geçen materyal ve kitapların içeriğinde çocuk haklarının öğretimi ön plana çıkarılabilir.

Kaynakça

- Akyüz, E. (2010). *Çocuk Hukuku*. Ankara: Pegem Akademi.
- Bademci, V. (2006). Tartışmayı sonlandırmak: cronbach'ın alfa katsayısı, iki değerli [0, 1] ölçümlenmiş maddeler ile kullanılabilir. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (13) 438-46. Erişim adresi: <http://dergipark.gov.tr/ataunikkefd/issue/2774/37180>
- Balcı, S. (2013). Türkçe dersinde tablet PC pilot uygulamasıyla öğretim gören öğrencilerin tutumlarını belirlemeye yönelik ölçek çalışması. *Turkish Studies*,8 (1), 855-870. doi.10.7827/TurkishStudies.4243
- Bozanoğlu, İ. (2004). Akademik Güdülenme Ölçeği; Geliştirmesi, Geçerliği, Güvenirliği. *AÜ Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 37 (2), 83-98. doi.10.1501/Egifak_0000000094
- Büyüköztürk, Ş. (2002). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: PegemA.
- Creswell, J. W. ve Plano Clark, V. L. (2014). *Karma Yöntem Araştırmaları* (Çev. Ed. Yüksel Dede ve Selçuk Beşir Demir). Anı: Ankara.
- DeVellis, R. F. (2003). *Scale development: Theory and application*, 2nd Ed., *Applied Social Research Methods Series*, Vol. 26, London: Sage.
- Erdemir, E. (2007). *İşe almada aday odaklılık: kavramsal çerçeve ve ölçek geliştirme*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Eskişehir.
- Gorsuch, R. L. (1983). *Factor analysis*. Hillsdale: Lawrence Erlbaum Associates.
- Gündoğan, G. ve Günay, M. (2004). *İnsan hakları ve eğitimi*. İzmir: İlyaz.
- Hinkin, T. R. (1995). A review of scale development practices in the study of organizations. *Journal of Management*, 1995, 21(5), s. 967-988. doi.10.1177/014920639502100509
- Kalaycı, Ş. (2005). *SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri*. (1. Baskı). Ankara: Asil.
- Kara, B., Biçer, Ü. ve Gökalp, A. S. (2004). Çocuk istismarı. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, S. 47, s.140-151. Erişim Adresi: <http://www.cshd.org.tr/abstract.php?id=87>
- Karakoç, F. Y. ve Dönmez, L. (2014). Ölçek geliştirme çalışmalarında temel ilkeler. *Tıp Eğitimi Dünyası*, S. 40, s. 39-49. Erişim Adresi: <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/199275>
- Kurt, S. L. (2013). *Türkiye'de çocuk haklarının bilinirliği*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara
- Lawshe, C. H. (1975). A quantitative approach to content validity 1. *Personnel psychology*, 28(4), 563-575. doi.10.1111/j.1744-6570.1975.tb01393.x

- MEB. (1991). *Birleşmiş milletler teşkilatı çocuk hakları sözleşmesi*. Ankara: Milli Eğitim.
- Müftü, G. (2001). Çocukların hakları. *Milli Eğitim Dergisi*, S. 151, s. 1-11.
- Özer, N. ve Dönmez, B. (2013). Güvenlik kameraları ve okul güvenliği: Bir ölçek geliştirme çalışması. *Turkish Studies*,8 (3), 437-448. Erişim adresi: <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423933042.pdf>
- Özgüven, İ.E. (2012). *Psikolojik testler*. (11. Basım). Ankara: Nobel
- Sevim, O. (2014). Akademik etik değerler ölçeğinin geliştirilmesi: Güvenirlilik ve geçerlilik çalışması. *Turkish Studies*, Volume 9/6, Spring, 943-957. doi.0.7827/TurkishStudies.6969
- Şahin, F. (2009). Yönetmel Güçlülük: *Etkili yönetim ve liderlik bileşeni olarak kavramsallaştırılması ve ölçülebilmesine ilişkin bir araştırma*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde
- Şeker, H. ve Gençdoğan, B. (2006). *Psikolojide ve Eğitimde Ölçme Aracı Geliştirme*. Ankara: Nobel.
- Şencan, H. (2005). *Güvenilirlik ve geçerlilik*. Ankara: Seçkin.
- Torun, F. (2011). *Çocuk hakları öğretiminde oyun yönteminin başarıya, kalıcılığa ve tutuma etkisi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Adıyaman.
- Veneziano, L. ve Hooper, J. (1997). Method for quantifying content of health-related questionnaires. *American Journal of Health Behavior*, 21(1), 67-70.
- Yıldırım, S. ve Kılıç, Ü. (2018). Klasik dönem Osmanlı Devleti'nde eğitim ve öğretim. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 22(Özel Sayı): 603-627. Erişim adresi: <http://dergipark.gov.tr/ataunisosbil/issue/36559/406315>
- Yurdugül, H. (2005). Ölçek geliştirme çalışmalarında kapsam geçerliği için kapsam geçerlik indekslerinin kullanılması. *XIV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi*, Denizli.
- Yurtsever, M. (2009). *Ebeveyn çocuk hakları tutum ölçeğinin geliştirilmesi ve anne babaların çocuk haklarına yönelik tutumlarının farklı değişkenler açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: İstanbul.

EK 1. Çocuk Haklarına Yönelik Metin Değerlendirme Ölçeği
ÇOCUK HAKLARINA YÖNELİK METİN DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ

			<i>Kesinlikle katılmıyorum</i>	<i>Katılmıyorum</i>	<i>Kararsızım</i>	<i>Katılıyorum</i>	<i>Kesinlikle katılıyorum</i>
İÇERİK	1.	Kapakta/metin öncesinde verilen görseller çocuğun ruh sağlığına uygundur.					
	2.	Metin, çocuğun zihinsel ve bedensel sağlığını korumaya yönelik bir yayındır.					
	3.	Metin, eğitimde fırsat eşitliğini vurgulamaktadır.					
	4.	Metin, çocukları istismara karşı eğiten bir niteliktedir.					
	5.	Metinde 18 yaşına kadar her birey, çocuk olarak kabul/ tasvir edilmektedir.					
	6.	Metinde anne-baba, çocuğun gelişimi için yol göstericidir.					
	7.	Metinde birleştirici bir üslup (dil, din, ırk vb.) benimsenmiştir.					
	8.	Metinde çocuğa ismi ile yer verilmekte/ hitap edilmektedir.					
	9.	Metinde çocuğun iletişim hakkına saygı duyulmaktadır.					
	10.	Metinde çocuğun kendi seçeceği bir araçla düşüncesini özgürce dile getirmesine fırsat tanınmıştır.					
	11.	Metinde çocuğun kimliğine ait bilgilere (isim, tabiiyet, aile bağları vd.) saygı duyulmuştur.					
	12.	Metinde çocuğun temel yaşama hakkına saygı duyulmuştur.					

13.	Metinde çocuk haklarını ihlal eden söz/ ifadeler yer almaktadır.					
14.	Metinde çocuk istismarına sebep olabilecek görseller kullanılmıştır.					
15.	Metinde çocuk istismarına sebep olabilecek imalar bulunmaktadır.					
16.	Metinde çocuk istismarını hoş görececek bir tavır söz konusudur.					
17.	Metinde çocuk yaşta evliliğe özendirme söz konusu değildir.	---	---	---	---	---
18.	Metinde çocuk, cinsel bir obje olarak gösterilmektedir.					
19.	Metinde çocuk/lar anne-babaları tarafından bakılmaktadır.					
20.	Metinde çocuklar din ve vicdan özgürlüğüne sahiptirler.					
21.	Metinde çocuklar yasa dışı olarak özgürlüklerinden yoksun bırakılmaktadır.					
22.	Metinde çocuklar yetenekleri doğrultusunda eğitim almaktadır.					
23.	Metinde çocuklara yönelik bedensel bir saldırı vardır.					
24.	Metinde çocuklara yönelik cinsel istismar söz konusudur.					
25.	Metinde çocuklara yönelik zihinsel bir saldırı bulunmaktadır.					
26.	Metinde okuyucuya çocukların korunması konusunda mesajlar verilmektedir.					
27.	Metinde çocukların ücretsiz tıbbi destek alabilmesi fikri desteklenmektedir.					
28.	Metinde engelli çocuklara yönelik pozitif bir ayrımcılık yapılmaktadır.					

Çocuk Haklarına Yönelik Metin Değerlendirme Ölçeği'nin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması

	29.	Metinde engelli çocukların toplumda aktif olarak yer almasına yönelik tutum vardır.					
	30.	Metinde yer alan görseller çocuğun zihinsel ve bedensel gelişimini olumlu etkileyecek niteliktedir.					
	31.	Metinde, çocuğun onur ve itibarına saldırı vardır.					
	32.	Metni bedensel/ zihinsel şiddete maruz kalmış çocukların ailelerinin okuması sakıncalıdır.					
	33.	Metni, bedensel ve zihinsel şiddete maruz kalmış çocuklar okuyabilir.					
YAZAR	34.	Yazar, çocuğun oyun hakkına saygı duymaktadır.					
	35.	Yazar, çocuğun özel yaşantısına saygı duymaktadır.					
	36.	Yazar, çocukları eğitim almaları yönünde teşvik etmektedir.					
	37.	Yazar, çocukları ilgilendiren konularda çocukların yararını gözetmektedir					
	38.	Yazar, çocukları sanatsal yaşama katılmaya özendirilmektedir.					
	39.	Yazar, çocukları zararlı alışkanlıklara karşı bilinçlendirmeye çalışmaktadır.					
	40.	Yazarın çocuk haklarına yönelik suç geçmişi bulunmaktadır.					